

об'єктивним чи суб'єктивним причинам приводить до обмеження її діяльності в цілому. Тобто змінює об'єктивне місце, яке займає людина в житті, а тим самим її «внутрішню позицію» по відношенню до всіх обставин життя [6].

Також на виникнення та перебіг окремих хвороб мають вплив гендерні відмінності реагування. У силу того, що чоловіки та жінки мають різний підхід до вирішення питань та різні потреби, які потрібно задовольнити. Ставлення до захворювання та реакція на нього різні у чоловіків та жінок. Чоловіки рідше, ніж жінки звертаються до лікарів, тоді коли проблеми зі здоров'ям не дають можливості нормально функціонувати, займаючи позицію замовчування негараздів з надією, що «саме пройде» [5].

Психосоматичні хвороби, предствляють собою об'єктивну реальність. Будь-яка хвороба обов'язково змінює психіку хворого внаслідок появи нових, відсутніх до хвороби форм реагування. Головним чином мова йде про вплив страхів, неспокою, хвилювання хворого за наслідок хвороби на його особистість. Таке хвилювання має, як правило, суто індивідуальні особливості, які завжди тісно взаємопов'язані з хвилюваннями та ті, які мають суспільний (соціальний) характер, в зв'язку зі ставленням до хвороби, яке склалося в суспільстві.

На поведінку та реакцію хворого на хворобу в першу чергу впливає характер та темперамент, тип особистості, те середовище в якому він знаходиться, психологічна зрілість та інтелект хворого. Бурхлива та тривожна реакція може виникати у астеничного, тривожного типу людей. Також реакція залежить від віку хворого. Реакції можуть бути різними від повного ігнорування до трагічного сприйняття.

Загалом, психосоматичне захворювання може протікати по різному в залежності від гендерної ідентичності, віку, темпераменту та особистісної зрілості хворого.

Література

1. Бехтерев, В.М. Психика и жизнь / В. Бехтерев. - Изд. 2-е, знач. доп. и частью перераб. - СПб. : Изд. К.Л. Риккера, 1904. - 206 с.
2. Коломоец М.Ю., Павлюкович Н.Д., и др. Теорії та концепції психосоматичних захворювань // Буковецький медичний вісник. – 2008. – Т.12, №1. – С.141-144.
3. Личко А. Е., Иванов Н. Я. Методика определения типа отношения к болезни // Журнал невропатологии и психиатрии. — 1980. — № 8. — С.1527–1530.
4. Лурия Р. А. Внутренняя картина болезней и иатрогенные заболевания. — М., 1944; М.: Медицина, 1977.
5. Медведовська Н.В. Стан здоров'я населення України, діяльність та ресурсне забезпечення закладів охорони здоров'я в регіональному аспекті / Н. В. Медведовська, Д. Д. Дячук // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – №1 (21). – С. 30-39.
6. Николаева В.В. Влияние хронической болезни на психику: М.: Изд. МГУ, 1987. – 168 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Трохимчук Мирослав Валерійович
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, м. Житомир
Науковий керівник – канд. філософ. наук,
доц. Пирог Ганна Володимирівна

На даний час в Україні відбуваються різкі соціальні, економічні, політичні та військові зміни. Вони породжують нестабільність в соціумі, що має надзвичайно сильний вплив на

людей, внаслідок цього багато хто не можуть впевнено сказати, хто вони є. Тому проблема усвідомлення свого місця в суспільстві та належності до різних соціальних груп постає досить гостро.

Метою даної статті є розкриття теоретичних засад проблеми соціальної ідентичності.

Кожна людина відносить себе до певних формальних або неформальних соціальних груп, указуючи стать, вік, національність, професію чи рід занять, і лише потім відмічає свої особисті якості, здібності, риси вдачі тощо. Тобто самовизначення людини відбувається насамперед через усвідомлення себе і свого місця в суспільстві. Усвідомлення особою своєї належності до різних соціальних груп, які вона сприймає як «свої», стосовно яких вона найбільшою мірою здатна відчувати і сказати «ми» (стать, вік, родина, релігія, етнос, фах тощо), називають соціальною ідентичністю (від латинського слова *identicus* – тотожний, однаковий) [2].

Щоб дізнатися, до якої саме соціальної групи ми належимо, з'ясовуємо, які з притаманних нам ознак є спільними з тими ознаками, що властиві членам певної соціальної групи. Цей процес називається процесом соціальної ідентифікації [3]. Соціальна ідентифікація – це ототожнення себе з певними ознаками, притаманними тим соціальним групам, до яких людина хоче належати або вже належить; це процес прийняття групових звичаїв, норм, установок і кодів поведінки.

Соціальна ідентичність особистості формується саме в процесі соціальної ідентифікації. Можна сказати, що ідентичність – це результат, а ідентифікація – це процес досягнення цього результату [2].

Ідентифікація себе з певними суспільними групами ґрунтується не лише на усвідомленні своєї однаковості з членами цих груп, а й на розумінні своєї відмінності від представників інших груп. Ми усвідомлюємо себе в певних поняттях, наприклад у поняттях статі або національності, не тільки завдяки встановленню подібності до представників деякої статевої чи національної спільноти, а й через протиставлення членам іншої статевої або національної групи [1].

Щоб ототожнювати себе з якоюсь групою, не конче потрібно бути її членом. Люди можуть орієнтуватися у своїй поведінці й на соціальну групу, до якої вони насправді не належать, однак беруть її за взірць, культивують у собі відповідні життєві принципи, смаки, політичні та інші погляди (т. зв. референтна група). Це допомагає пояснити деякі суперечності в поведінці певних індивідів, наприклад, чому в районах із високим рівнем злочинності зустрічаються молоді люди, які все-таки не ступили на хибний шлях. На думку В. Реклеса, це стається тому, що вони виробили власний позитивний образ, який допомагає їм не мати нічого спільного зі злочинним оточенням, а отже, вагомою причиною злочинної поведінки є те, яку референтну групу обирає індивід [3].

Членство у групі (реальне або уявне) не лише представляє людину перед іншими, а й допомагає сформувати образ власного «Я». Особа, орієнтуючись на певну соціальну групу, приписує собі риси вдачі, які, на її думку, притаманні цій групі, наприклад: «Я українець(-ка), а тому я: щирий(-ра), волелюбний(-на), господарний(-на) тощо».

Є різні класифікації видів ідентичності, зокрема розрізняють:

–Я-ідентичність — суб'єктивне відчуття індивідом власної своєрідності («Я — не такий (така), як інші»);

–особисту ідентичність — індивідуальні ознаки людини. Сюди входять усі унікальні ознаки цієї людини (наприклад, відбитки пальців) і унікальна комбінація фактів і дат історії її життя;

–соціальну ідентичність — типізація особистості на основі атрибутів соціальної групи, до якої індивід належить [4].

Найпоширенішим підходом є виокремлення різних видів ідентичності на підставі того, до якої соціальної групи належить особистість. За цією ознакою розрізняють такі види

ідентичностей, як статева, вікова, мовна, етнічна, фахова, класова, расова, громадянська тощо.

Усі вони мають особливості. Наприклад, статева ідентичність передбачає усвідомлення себе представником певної статі і сприймання приписуваних суспільством моделей поведінки, які повинні засвоїти індивіди, щоб їх визнали чоловіком або жінкою. Вікова ідентичність — ототожнення себе з певною віковою групою і сприймання цінностей, норм і моделей поведінки, які суспільство приписує мати представникам цієї групи. Мовна ідентичність визначає сприймання як своєї не просто літературної мови, а й того її різновиду, що притаманний конкретній соціальній групі, з якою ототожнює себе той чи той член суспільства. Адже в різних соціальних верств і груп (робітники, селяни, вчителі, політики) мова відмінна, бо різним є їхній освітньо-культурний рівень та середовище спілкування [5].

Кожна людина водночас є членом багатьох груп, а тому — носієм багатьох ідентичностей. Яка саме ідентичність із цього набору актуалізується, залежить від того, яка група в конкретному контексті є для людини найбільш значущою або з якими «іншими» вона в цей момент спілкується. Наприклад, відносно дорослої особи особистість може відчувати себе дитиною, відносно хлопця — дівчиною, а відносно американців — європейцем, і відповідно до цього й вибудовувати свою поведінку.

Це не означає, що люди є якимись «поведінковими хамелеонами», які постійно змінюють зразки своєї поведінки, свої цінності, мотивації та переконання залежно від того, з якою групою вони себе ототожнюють у конкретний момент. Люди обов'язково виокремлюють важливіші для себе групи, крізь призму цінностей яких будують свою поведінку. Тобто соціальні ідентичності людини розташовані в ієрархічній послідовності. Однак ця ієрархія не постійна. Місце «головних», «другорядних», «центральных» і «периферійних» визначається як соціальними, так й індивідуально-особистісними чинниками. Зокрема, однією з найголовніших ідентичностей для чоловіків є фахова, а для жінок — сімейна. Проте доволі часто на вершині ієрархії виявляється якась інша ідентичність, пов'язана, скажімо, з хобі або громадянською позицією особистості тощо [6]. У деяких випадках, наприклад, при територіальних конфліктах, у людей можуть виникати гострі проблеми усвідомлення власної соціальної ідентичності та, навіть, її зміна [7].

Таким чином, ми розкрили поняття соціальної ідентичності та її видів, що в свою чергу дає змогу зрозуміти значення усвідомлення своєї належності до різних соціальних груп і те, який вплив це здійснює на життя людини.

Література

1. Абельс Х. Интеракция. Идентификация. Презентация./ Х. Абельс . Санкт-Петербург : Изд-во «Алетейя», 2000. – 123 с.
2. Агеев В.С. Теория социальной идентичности и ее эмпирические верификации Текст. / В.С. Агеев, А.К. Толмасова / Психология самосознания. Самара: Изд-во «Бахрах-М», 2000. – 624-641 с.
3. Баклушинский С.А. Развитие представлений о понятии социальная идентичность / С.А. Баклушинский, Е.П. Белинская / Этнос, идентичность, образование / Под ред. В.С. Собкина. Москва: Российская Академия образования, 1998.— 356 с.
4. Баранова Т.С. Теоретические модели социальной идентичности личности // Психология самосознания./ Т.С. Баранова. Самара: Изд-во «Бахрах-М», 2000. – 602 с.
5. Белкин А. И. Биологические и социальные факторы, формирующие половую идентификацию. / А. И. Белкин М. – Москва: Изд-во «Мир», 1975, – 725 с.
6. Гнатенко П.И. Идентичность: Философский и психологический анализ./ П.И. Гнатенко, В.Н. Павленко. – Киев: Изд-во «Юниверс», 1999. – 75 с.
7. Пирог Г.В. Особливості політичної свідомості мешканців севастопольського регіону // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». – Херсон, 2015. – Випуск 3. – 135-141 с.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВОЛІ

Фриз Ірина Володимирівна
канд. психол. наук, доцент
кафедри загальної, вікової та практичної психології
Житомирського державного університету ім. Івана Франка
м.Житомир.

Важливість розвинутої вольової сфери не викликає сумнів, адже вольові якості допомагають людині йти до цілі, долаючи зовнішні та внутрішні перешкоди, приймати рішення, вирішувати буденні проблеми. Водночас, проблема волі малодосліджена в сучасній психології (А.І. Висоцький, В.А. Іванніков, В.К. Калін, А.Ц. Пуні, В.І. Селіванов, R. Assagioli, L. Corno, J. Kuhl, K. Lewin та ін.). Складність дослідження вольових якостей викликана їх інтегрованістю та тісним переплетінням з різними психічними процесами.

Актуальність розвитку волі і вольових якостей обумовлена і суто практичними підходом, адже, в наш час високої конкуренції зросли вимоги і до молоді, які тільки починає працювати. Якщо професійні знання і навички можна засвоїти згодом, переважно роботодавці пропонують навчання для новачків, то вимоги щодо відповідальності, цілеспрямованості, ініціативності та інших вольових якостей досить високі одразу. Це ніби візитівка для роботодавця – розвинута вольова сфера.

Аналіз зарубіжних і вітчизняних літературних джерел виявив певні розбіжності в розгляді волі. Так, в західній психології воля розглядається, як здатність мобілізувати свої ресурси та посилювати саморегуляцію (Ю. Куль, Л. Корно та ін.) та з позиції стратегій вольової регуляції (Л. Корно, С. Шанкл та ін.). У вітчизняній психології воля описується через вивчення природи і механізмів вольових зусиль (М.Я.Басов); виділення вольових дій, які пов'язані з долаттям перешкод (Б.М. Теплов); як особливу психічну регуляцію поведінки (М.Я. Басов); як спонування, що пов'язане з наявністю установки на дію (Д.М. Узнадзе) та інші.

Неоднозначність в розгляді волі різними вченими обумовлюється її інтегративністю та взаємозв'язком із різними особливостями особистості. Так, Л.С. Виготський [1, с. 463] сутність волі вбачає в здатності володіти собою, власною поведінкою, своїми психічними процесами, у тому числі і мотивацією. Як свідоме регулювання людиною своєї поведінки і діяльності, виражене у вмінні долати внутрішні та зовнішні перешкоди при здійсненні цілеспрямованих дій та вчинків визначає волю В.І. Селіванов [5, с. 112]. В.А.Іванніков [3, с. 81] розглядає волю, як навмисну регуляцію спонування до дії, свідомо прийнятої за необхідністю (зовнішньою або внутрішньою) та виконуваної людиною за власним рішенням. Отже, ми бачимо, що вченими воля не розглядається як відокремлене явище, оскільки вона перетинається майже з усіма основними психічними реаліями (мотивація, ціль, дія, вчинок, пізнавальні та емоційні процеси, тощо).

Дещо по-іншому розглядає волю В.К. Калін [2, с. 54] і розширює її до системи механізмів свідомості, яка забезпечує самоуправління функціональною структурою психіки та рівнем ресурсних витрат у діяльності та поведінці, в окремих діях та вчинках.

Різноманітність підходів до вивчення волі підтверджує складність її дослідження. Аналіз різних поглядів на визначення волі дозволив виділити такі спільні ознаки: свідомо спрямованість, регуляторні функції, необхідність долаття перешкод.

Сучасний розгляд волі змістився в площину вольових якостей, однак дослідники при вивченні вольових якостей не уточнюють їх розуміння. Лише в окремих роботах є спроби дати власне трактування. Так, змістовне визначення дав Є.П. Ільїн, визначивши вольові якості як особливості вольової регуляції, які проявляються в конкретних специфічних умовах, що обумовлені характером труднощів, що долаються [4, с. 116].